

Arhim. Nichifor Horia

**DUHOVNICIA
PATERICULUI**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia
2013

CUPRINS

Cuvânt introductiv	7
Introducere	11
I. Spiritul Patericului	15
II. Începuturile vieții monahale în Egipt.....	23
II.1. Retragerea Sfântului Antonie - primul reper	25
II.2. Similitudini formale cu asceza păgână	30
II.3. „Înflorirea” pustiei	35
III. „Geografia” Patericului	41
III.1. Nitria	44
III.2. Kellia.....	49
III.3. Pustia sketică.....	52
III.4. Alte ținuturi locuite de monahi	56
IV. Avva - Părintele duhovnicesc.....	57
IV.1. Cum se recunoaște părintele duhovnicesc?	60
IV.2. Harismele părintelui duhovnicesc....	64
IV.2.1. <i>Dreapta socotință</i>	64
IV.2.2. <i>Iubirea</i>	70
IV.2.3. <i>Îndelunga răbdare</i>	73
V. Ucenicul - fiul duhovnicesc.....	77
V.1. Ucenicul care nu întreabă.....	82
V.2. Răspunsul ucenicului.....	87

V.3. Taina cuvântului primit și taina persoanei.....	88
VI. Relația părinte duhovnicesc - ucenic.....	93
VI.1. Considerații generale.....	95
VI.2. Ascultarea - expresie a dorului de desăvârșire.....	96
VI.2.1. <i>Lepădarea de sine</i>	96
VI.2.2. <i>Roadele ascultării</i>	98
VI.2.3. <i>Până unde merge ascultarea?</i>	105
VI.2.4. <i>Ascultare și libertate</i>	111
VI.3. Dragostea părinte-ucenic. Cum se dobândește și cum se păstrează.....	115
VI.3.1. <i>Cum trebuie să se adreseze părintele ucenicului?</i>	117
VI.3.2. <i>Cum trebuie să îplinească ucenicul cuvântul părintelui?</i>	120
VI.4. Puterea exemplului	125
VI.5. Urmând Părinților	129
În loc de concluzii: <i>Ce ne spune Patericul astăzi. Necesitatea recuperării spiritualității patericale</i>	131
Anexe	137
Bibliografie.....	143
Indice de nume.....	149
Indice tematic	153

VI

**RELAȚIA PĂRINTE
DUHOVNICESC - UCENIC**

VI.1. *Considerații generale*

Relația *părinte – fiu duhovnicesc* își află arhetipul în însăși taina Sfintei Treimi. *Părinte*: Părintele Ceresc; *fiu*: Fiul Părintelui Ceresc, Fiul Omului; *duhovnicesc* – în Duhul Sfânt.

Însuși cuvântul *avva*, cuvânt de origine semitică, este împrumutat din Noul Testament de către monahii copti în vocabularul lor, pentru a exprima atât caracterul personal al relației părinte – ucenic, cât mai ales înțelegerea ei după modelul Sfintei Treimi.

Din cuvintele Mântuitorului: „M-am coborât din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine”¹, fiul duhovnicesc descoperă modelul relației pe care el însuși o va trăi, trebuind, dacă va înainta pe drumul hotărârii sale, să treacă prin grădina Ghetsimani: „Dar nu cum vreau Eu, ci după cum Tu voiești, Părinte!”².

Această relație el însuși o stabilește, o hotărăște, atunci când cere „adopțiunea” duhovnicească a părintelui: „Lasă-mă să locuiesc cu tine!”, sau: „Fă din mine un monah!”, mărturisind implicit prin aceasta

¹ Ioan 6, 38.

² Matei 26, 39.

credința sa că, prin urmarea cuvântului lui ajungea în Duhul, prin Fiul, la Tatăl.

VI.2. Ascultarea - expresie a dorului de desăvârșire

VI.2.1. Lepădarea de sine

Cine vrea să se facă întru totul următor lui Hristos, după cuvântul Său: „Să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie”³, trebuie să pășească pe drumul crucii. Retragerea în pustiu, primul pas al lepădării de sine și luare a crucii, îi descoperă celui ce a răspuns chemării Mântuitorului, noi trepte ale urcușului duhovnicesc spre cunoașterea nemincinoasă a sinelui.

Un prim pas fusese făcut, însă lepădarea de sine abia începea. Ea nu consta doar într-o lepădare exterioară, într-o aderare la un nou mod de viață, la o schimbare a locului, fie chiar și în condiții aspre. Adevărata lepădare presupunea transformarea lăuntrică, ce cunoaște în toată viața monahului noi dimensiuni. Adevărata lepădare avea să se descopere ucenicului prin ascultarea de părintele duhovnicesc. Ea nu însemna doar ascultarea unui cuvânt ziditor, ci o legătură permanentă sub care se

³ Marcu 8, 34.

recunoaște ucenicul față de părintele său, legătură ce presupune supunere, renunțare la voia proprie și chiar neîncredere în propriile gânduri. Avva Moise spunea că „adevărata dreaptă socoteală nu se dobândește decât prin adevărata smerenie care ne face să arătăm Părinților nu numai faptele, ci și gândurile noastre și să nu ne încredem în părerea noastră nicidecum, ci în toate să urmăm povățuirile Bătrânilor și să credem că aceea este bun ce vor socoti ei ca atare”⁴.

Într-adevăr, ucenicul aflat la începuturi are de învățat experiența de a discerne ce e bun de ce e rău în propriile sale gânduri, de a deosebi între ele pe cele proprii de cele aduse de diavol. Aici el descoperă ajutorul neprețuit și de neînlocuit al părintelui său. Și, descoperindu-l, înțelege că soluția nu rămâne a fi decât predarea totală în mâinile părintelui. Mântuirea se zidește pe surparea mândriei și părerii de sine. „De n-aș fi stricat tot”, – învață Avva Alonie – „n-aș fi putut să mai zidesc; adică, de n-aș fi lăsat tot ce mi se pare bun din voința mea, n-aș fi putut să dobândesc faptele bune”⁵.

⁴ Sf. Ioan Casian, *Cuvânt despre Sfinții Părinți din Skit*, în *Filocalia I*, p. 174.

⁵ *Patericul*, p. 36.

Această predare de bunăvoie în mâinile părintelui, neascultând de mulțimea gândurilor ce caută să abată mintea de la o asemenea lucrare, nu se poate săvârși decât pe terenul stabil al unei credințe puternice, înnoind permanent viața ucenicului.

Vrând să-i devină ucenic Avvei Antonie, Bătrânul Pavel rămâne statornic în hotărârea sa, deși avva îl lasă să aștepte patru zile la ușă. În seara zilei a cincea, la întrebarea avvei: „Vrei să mâncăm o bucată de pâine?”, Pavel răspunde simplu: „Cum îți place ție, avva”.

Înțelegând importanța ascultării, Părinții pustiei au descoperit-o întotdeauna ca fiind definitorie pentru viața monahului. Astfel, Avva Pimen, vorbind despre folosul pe care-l dobândesc cei statornici în ascultare, spunea: „Acest fel de bărbați sunt mărturisitori dacă până la moarte se vor păzi așa”⁶.

VI.2.2. Roadele ascultării

Este celebră pilda Avvei Ioan Colov care, prin răbdarea sa, a udat timp de trei ani de zile un lemn uscat, după cuvântul Bătrânului său: „În fiecare zi adapă acest lemn cu câte un ulcior de apă, până ce va face roadă”; pentru a aduce apa necesară

⁶ *Ibidem*, p. 191.

udării lemnului trebuia să plece seara și să se întoarcă abia dimineața, dar astfel a dobândit „rodul ascultării”. Părintele său, culegând fructul lemnului ce odrăslise, a zis fraților: „Luați, mâncați, acesta este rodul ascultării”⁷.

Desigur, cuvintele Bătrânului atrag atenția nu doar asupra acestei rodiri văzute, ci mai ales asupra rodirii ascunse a sufletului, confirmată prin acest semn dumnezeiesc.

Într-adevăr, țintind dintru început această rodire sufletească, ucenicul începe prin ascultare o adevărată călătorie interioară în care va fi ajutat, ca de niște marcaje, de cuvintele Bătrânilor, izvorâte din „experiența celui mai profund nivel al existenței”⁸.

În această călătorie are nevoie de o mare încredere în cuvântul părintelui său, încredere care îl va duce la o înțelegere atotcuprinzătoare.

Într-una din pilde, unul din frați este îndemnat de părinte să meargă de dimineață și să mănânce dintr-un dud îmbietor. Fiind vineri, ucenicul nu s-a dus „pentru post”. Vrând însă să înțeleagă socoteala Bătrânului, îl întreabă: „Pentru Dumnezeu,

⁷ *Patericul*, p. 97.

⁸ Jean-Claude Guy, *Paroles des anciens. Apophtegmes des Pères du désert*, Paris, 1976, p. 10.

spune-mi socoteala aceasta... Ce trebuia să fac?". Atunci, Bătrânul îi lămurește ucenicului puterea ascultării în toate, semn văzut al încrederii sale: „La început Părinții nu grăiesc fraților drept, ci mai mult cele strâmbe. Și de vor vedea că fac cele strâmbe, nu le mai grăiesc cele strâmbe ci adevărul, știind că la toate sunt ascultători”⁹.

Această deschidere a ucenicului către Bătrânul său trebuie păzită întru toate, doar ea putându-l feri de rătăcire: „Voiesc să știi” – arăta, în acest sens, Avva Antonie – „de este cu puțință și câți pași face călugărul sau câte picături bea în chilia sa; toate trebuie cu îndrăzneală să le vestească Bătrânilor, ca nu cumva să greșească întru dânsule”¹⁰.

Acest început întru ascultare va avea asupra ucenicului o putere ocrotitoare, dând suplețe sufletului. Avva Isaia arăta despre „cei ce încep bine și se supun Sfinților Părinți: vopseaua cea dintâi nu iese, precum se întâmplă la porfiră. Și după cum ramurile cele tinere se întorc și se pleacă lesne, așa fac și noii începători fiind întru supunere”¹¹.

Ascultarea, ca expresie a încrederii în părintele duhovnicesc, merge până la a răbda

⁹ Avva Iosif cel din Panefo, în *Patericul*, p. 111.

¹⁰ Avva Antonie, în *Patericul*, p. 14.

¹¹ Avva Isaia, în *Patericul*, p. 83.

cu înțelegere ocară. Răbdând ocară din partea părintelui, pe drumul anevoios al curățirii sale, ucenicul își curățește sufletul de ocară patimilor ascunse.

„Nimic nu folosește pe noul începător” – învață Avva Isaia – „așa de mult ca ocară. Că precum este pomul care se udă în toate zilele, așa este noul începător care se ocărăște și suferă”¹².

Roadele ascultării în inima sa îl vor învăța curând pe ucenic să o prețuiască și să o păzească.

În primul rând, curățirea de gândurile „rele și spurcate care strică și mănâncă inima omului precum cariul strică și mănâncă lemnul”, căci „precum șarpele, dacă iese din vizuina sa îndată fuge, așa și gândurile rele, descoperindu-se, îndată pier”¹³.

Eliberat de tiranicul său „bun plac”, ucenicul începe să preguste odihna sufletului: „Fă-te defăimat și voia ta o leapădă și te fă fără grijă și vei afla odihnă”¹⁴.

Desigur, odihna sufletului este următoare blândeții și smereniei învățate prin ascultare: „Învățați-vă de la Mine, căci sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă

¹² *Ibidem*.

¹³ *Patericul*, p. 255.

¹⁴ Avva Sisoe, în *Patericul*, p. 43.

sufletelor voastre”¹⁵. Viețuirea împreună cu alții, încadrarea într-o viață de obște care presupune slujire și răbdare, este de mare preț. Astfel, *Patericul* redă pilda Sfintei Isidora care viețuia într-o mănăstire „ca de patru sute de maici”. Despre ea s-a descoperit Sfântului Pitirun, „bărbat preaiscusit și puternic îmbunătățit”, că „are diademă pe cap” (sfântul fusese întrebat în vedenie: „Vrei să vezi femeie mai cucernică decât tine?”). Puterea cucerniciei și rugăciunii ei – „niciodată nu și-a lăsat mintea ca să se depărteze de la Dumnezeu, în felurite chinuri, tuturor răbdând...” – venea din însăși slujirea ei: „Tuturor ca o roabă supunându-se și făcându-se ca un burete al soborului”, împlinind cu pilda vieții ei cuvântul Mântuitorului: „Cel ce voiește să fie mare să fie tuturor slugă”¹⁶. Și cu toate că de toți era „ocărâtă și îmboldită și multora le era urâtă, niciodată n-a ocărât pe nimeni, n-a cârtit, n-a grăit grai mic sau mare...”¹⁷.

Atât l-a covârșit pe Avva Pitirun puterea slujirii și smereniei ei încât i-a făcut plecăciune. Maicilor, contrariate de gestul

¹⁵ Matei 11, 29.

¹⁶ Matei 20, 27.

¹⁷ Paladie, în *Patericul*, p. 230.

său, convinse că „este nebună”, le-a răspuns: „Voi sunteți nebune, iar aceasta este mai bună și decât mine. Este *Amma*, adică maică duhovnicească”¹⁸.

Într-adevăr, puterea de a se supune întru toate cu smerenie este semnul adevăratei sporiri duhovnicești, a devenirii întru monah: „Atunci, luând Zaharia culionul din cap, l-a pus sub picioare și călcându-l a zis: «De nu se va zdrobi omul așa, nu poate să fie monah»”¹⁹.

Petrecând patruzeci de ani în viața de obște, Avva Daniil „s-a liniștit apoi la Schit”. Din experiența ambelor viețuiri „a aflat că cei ce petrec în viața de obște, mai mult și mai degrabă decât cei ce se liniștesc, sporesc în lucrarea faptelor bune, de vor avea supunerea din inimă curată”²⁰. Într-adevăr, „cel ce șade în ascultare de părinte duhovnicesc” – învață Avva Ruf – are mai multă plată decât cel ce petrece singur în pustie”²¹.

Dacă boala și moartea au intrat în lume prin păcatul neascultării, cei ce au urmat cu credință porunca ascultării față de

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Avva Zaharia, în *Patericul*, p. 78.

²⁰ Avva Daniil, în *Patericul*, p. 61.

²¹ Avva Ruf, în *Patericul*, p. 205.

părinte - și, prin părinte, față de Dumnezeu - au primit în sufletele lor roadele minunate ale acestei ascultări, au dobândit făgăduințele Domnului. Avva Mios arată acestea fraților zicând: „Ascultarea este în loc de ascultare și oricine ascultă pe Dumnezeu, și Dumnezeu îl ascultă pe el”²², iar Avva Yperehie îi întărea pe ucenicii săi în credință în același fel: „Odor scump este călugărului ascultarea. Cel ce a câștigat-o va fi ascultat de Domnul și cu îndrăzneală va sta înaintea Celui Răstignit”²³.

Întăriți cu puterea credinței, ucenicii urcă prin ascultare „din putere în putere”, devenind minunați chiar în ochii părinților lor, precum vedem în pilda ce urmează. Avva Ioan, cunoscut pentru marea sa ascultare, fiind trimis să aducă balegă de bou de către părintele său, Avva Pavel, dintr-un loc unde locuia o leoaică, întrebă pe Bătrân: „Dar ce voi face dacă vine leoaica?”. Atunci Bătrânul, glumind, i-a zis: „«De va veni asupra ta, leag-o și adu-o aici!»». Deci s-a dus fratele acolo seara și iată, a venit leoaica asupra lui. Iar el, după cuvântul Bătrânului, s-a repezit să o prindă și a fugit leoaica. Și alergând după ea, zicea: «Așteaptă! A

²² Avva Mios, în *Patericul*, p. 151.

²³ Avva Yperehie, în *Patericul*, p. 233.